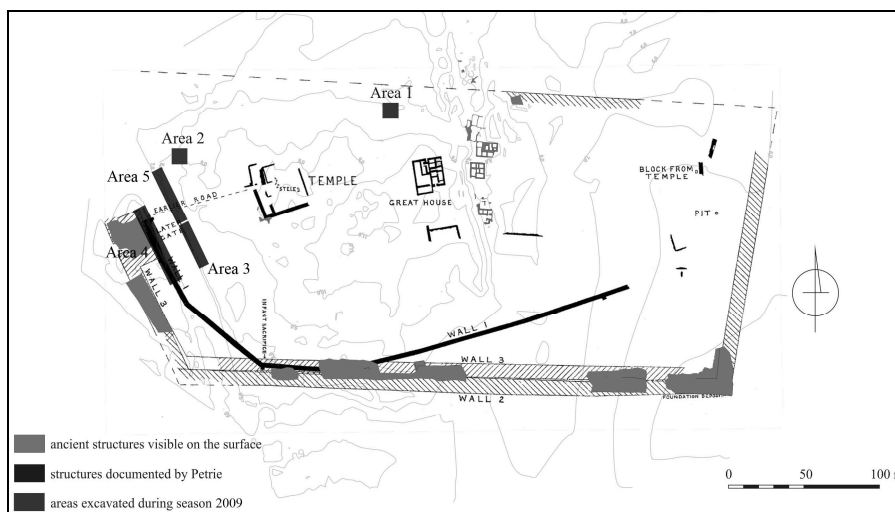

ARCHEOWIEŚCI 16

Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW

EGIPT – Tell Retaba

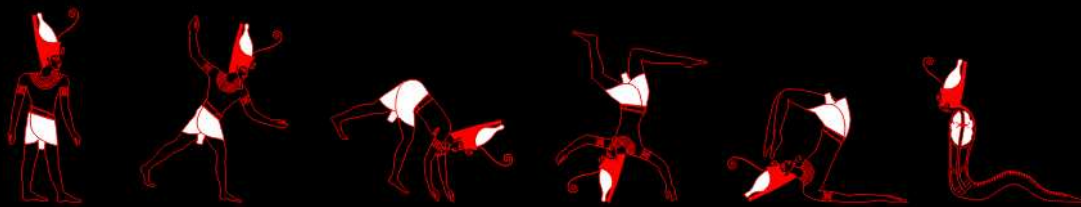
Stanowisko Tell el-Retaba usytuowane jest w północno-wschodnim Egipcie, w Wadi Toumilat, na strategicznie ważnym szlaku łączącym w starożytności Egipt z Syropalestyną. Miejsce to wielu badaczy identyfikuje z biblijnym Pithom, wymienianym w księdze Wyjścia. Stanowiskiem zainteresował się już słynny brytyjski archeolog i egiptolog Sir William Flinders Petrie, który na początku XX wieku przeprowadził tu badania wykopaliskowe. Odkrył m.in. fortyfikacje i świątynię Atuma z czasów ramessydzkich. Od trzech sezonów w Tell el-Retaba pracują polscy i słowaccy archeolodzy pod kierunkiem dr. Sławomira Rzepki (Instytut Archeologii) i dr. Jozefa Hudeca (Aigyptos Fundation) mając na celu lepsze poznanie historii twierdzy.

Plan twierdzy z zaznaczonymi obszarami badań prowadzonych przez polsko-słowacką misję.

Mur obronny z czasów XVIII dynastii

Polsko-słowacka misja planuje zbadać pozostałości zarówno z okresu funkcjonowania twierdzy, jak i z czasów przed i po jej powstaniu. W trakcie zakończonych niedawno wykopalisk prowadzono badania ratunkowe w zachodniej części stanowiska, zagrożonej przez planowane poszerzenie przebiegającej tamtędy szosy. Badania te wykazały, że teorie

ARCHEOWIEŚCI 16

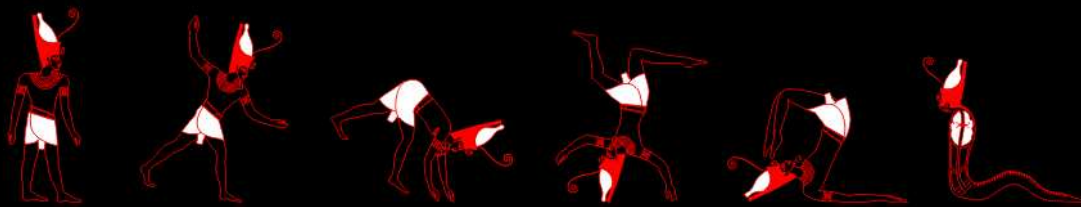
Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW

Petrie'ego na temat datowania i charakteru najstarszej twierdzy są błędne. Najstarszy mur obronny ("Wall 1") wg Petrie'ego zbudowany został przez najeźdźców z Syropalestyny i powinien być datowany na I Okres Przejściowy, ewentualnie II Okres Przejściowy. Badania misji polsko-słowackiej wykazały, że "Wall 1" to nie jeden mur, ale cała ich sekwencja. Wczesne fazy tej konstrukcji wydatować można najprawdopodobniej już na czasy XVIII dynastii (1567-1320 p.n.e.) a na pewno była ona wzmocniana i rozbudowywana w czasach Ramzesa II (XIX dynastia). Datowanie stało się możliwe dzięki odkryciu czterech pochówków dziecięcych zdeponowanych poniżej muru. Same pochówki były skromne - dzieci pochowane zostały bez wyposażenia w amforach. Niezwykle ważne okazały się jednak same naczynia pochówkowe, gdyż okazało się, że takich właśnie amfor używano w okresie panowania XVIII dynastii. Wynika z tego, że sam mur twierdzy musiał powstać nieco później, ale ciągle jeszcze w czasach tej dynastii. Dzięki temu odkryciu wiadomo, że na pewno twierdza nie została zbudowana przez najeźdźców z północnego-wschodu – wznieśli ją Egipcjanie, żeby się zabezpieczyć przed ewentualnym najazdem.

Fot. 1 Dziecięcy pochówek w amforze, dzięki której wydatowano mur twierdzy (fot. K. Górka)

Rybna dieta mieszkańców twierdzy

ARCHEOWIEŚCI 16

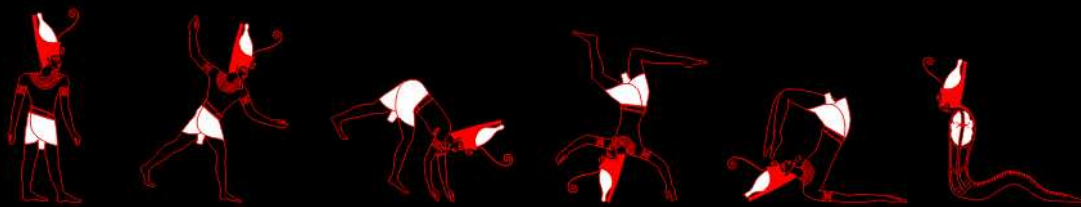
Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW

Badania podjęto także wewnątrz fortecy a archeolodzy po małym kawałku poznają życie jej mieszkańców. Zlokalizowana została starożytna droga biegnąca na osi wschód-zachód, która mogła być główną arterią miasta w okresie późnego Nowego Państwa (to jest za czasów XX dynastii) i w III Okresie Przejściowym (1085 – 750 p.n.e.). Pod tą drogą odkryte zostały konstrukcje z czasów wczesnej XVIII dynastii.

Po południowej stronie starożytnej drogi odkryto z kolei grupę budynków, zachowanych do wysokości aż 1,5 m, datowanych na III Okres Przejściowy. Na ich obszarze znaleziono m.in. paleniska i naczynia zasobowe, z których pochodzą łuski i ości ryb. Ponieważ jest to dość częste znalezisko w Tell el-Retaba, jest wysoce prawdopodobne, że ryby odgrywały bardzo dużą rolę w diecie mieszkańców tych domów, komentuje dr Rzepka. Warto wspomnieć, że w ubiegłym sezonie w północno- zachodniej części stanowiska odkryto inny fragment dużego założenia mieszkalnego datowanego na czasy XXI-XXII dynastii, skąd pochodzą m.in. zestaw ciężarków tkackich, kościane narzędzia używane do tkania lub do wyplatania sieci oraz ołowiany obciążnik do sieci.

Fot. 2 Fragment zabudowy mieszkalnej z III Okresu Przejściowy (fot. K. Górka)

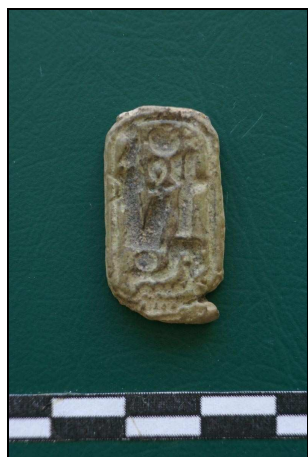

ARCHEOWIEŚCI 16

Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW

Inne cenne znaleziska

W tej właśnie części miasta znaleziono także inne, interesujące przedmioty: m.in. fajansową plakietkę z kartuszem zawierającym imię *User-maat-ra setep-en-ra* (to imię tronowe Ramzesa II, ale także trzech władców XXII dynastii), żelazny grot włóczni, najprawdopodobniej importowany z Palestyny oraz skarabeusza z czasów XIX dynastii, dekorowanego przedstawieniem króla .

Fot.3

Fot. 4

Fot. 3 Plakietka z kartuszem Ramzesa II

Fot. 4 Skarabeusz z przedstawieniem królewskim (fot. K. Górka)

Na północ od wspomnianego kompleksu mieszkalnego archeolodzy zlokalizowali starożytną drogę biegnącą na osi wschód-zachód, która mogła być główną arterią miasta. Z kolei w obszarze na północ od drogi znaleziono kolejne pozostałości architektury z III Okresu Przejściowego (1085 – 750 p.n.e.) – tym razem o charakterze rzemieślniczo-gospodarczym. Okryto tu trzy piece i ogromny (2,5 m średnicy), okrągły silos. Zadaniem dr. Rzepki ta część miasta przeznaczona była do działalności gospodarczo-przemysłowej już od czasów Nowego Państwa (1567-1085 p.n.e.).

W Okresie Późnym (730-330 p.n.e.) osada została opuszczona a jej ludność przeniosła się do pobliskiego miasta znanego współcześnie pod nazwą Tell el-Maskhuta.